

MÚZEUMI KINCSKERESŐ

Ásatás a raktárban

szöveg: N. Kósa Judit, fotó: Fáryné Szalatnyay Judit

A Kiscelli Múzeum nemrég zárult delikát sikerkiállítására, az elfeledett Bernáth Aurél-pannót bemutató tárlat nem csak azért számított különlegesnek, mert néhány hét eltéréssel kétféle nézőpont szerint mutatta be a mester Budapestet ábrázoló alumínium képét, és ezért két hegy-mászást is megkövetelt az igazán szorgalmas látogatóktól. A művet előbb a darbjait összekeverve, majd helyes elrendezésben is felkínáló kurátori koncepció elsősorban a nagyközönség számára tette emlékezetessé a brüsszeli vilákiállításra készült képet. A gyűjtemények iránt „hátulnézetben” is érdeklődő polgár azonban azon is eltöprenghetett: ki gondolta volna, hogy ilyen léptékű felfedezéseket tartogat a laikus szemében legalábbis a lehető legkevesebb aha-élménnyel kecsegtető helyszín – a múzeumi raktár.

Brxa János műhelyéből évi 450 kályha került ki

Egy cseppet sem ritka jelenség, hogy nem valami pókhálós lakásból vagy épp a föld alól kerül elő egy-egy páratlan értékű műtárgy, hanem a muzeológusok közvetlen közeléből. A Kiscelli Múzeum raktára rejti például már vagy négy évtizede azt a kályhát is, amely vélhetően az új állandó kiállítás egyik éke lesz. *Dávid Ferenc* művészettörténész derítette fel – egy készülő kályhakatalógus részeként – a szépséges darab történetét, amely Csillaghegyről került be a gyűjteménybe még az 1970-es években, és azóta is szétszedve várja a restaurálást, illetve a pillanatot, hogy végre a látogatók szeme elé kerülhessen.

Brxa János, azaz Ján Brxa tabáni mester és szlovák nemzeti mozgalmár alkotása ez a pompás kályha, amely habár valamikor a városegyesítés körüli időkben született meg, egy jóval korábbi mintát idéz: a 19. század elejének klasszicistáit. *Dávid Ferenc*től tudjuk, hogy ezek a század végéig igen népszerű fűtőtestek jellemzően a bécsi „porcelánkályhakat” másolták, innen a jellegzetes fülke a felső részen, illetve a sima csempék által keretezett, antikizáló kép. A nevezett kék-fehér darab díszes egy rendkívül mivesen megalkotott jelenet, ahol egy khitonba öltözött, görög hajviseletű nimfa emel a feje fölé egy drapériát.

A mű érdemeit különösen akkor vagyunk képesek értékelni, ha tudjuk: a tabáni Kereszt utcában, majd a nagyvárosiasabb Attila utcában alkotó és árusító mester műhelyéből évi 450 (magyarán napi egynél is több darab került ki. Alighanem ő maga is tudatában lehetett ipara fontosságának, hiszen kettőt ő maga ajándékozott a Nemzeti Múzeum néprajzi gyűjteményének – onnan kerültek át aztán ide, a Fővárosi Múzeumba.

E rendkívüli termelékenység ellenére mára meglehetősen ritka kincscse váltak a Brxa-műhely termékei, ahogy az egykor Pest- és Buda-szerte minden polgári lakásban fellelhető klasszicista kályhák legtöbbször is nyomtalanul eltűnt a városból. Ennek bizonyára praktikus oka volt – mondja *Rostás Péter*, a Kiscelli Múzeum igazgatója, egyben a bútorgyűjtemény vezetője –, egyszerűen nem elég jól fűtötték ki a ropant belmagasságú tereket, az ízlés változásával pedig kimentek a divatból. Ma már a múzeumi tereken kívül szinte sehol sem lelhetők fel, így aztán érthető volt az öröm, amikor a Parlament mélygarázsának építését megelőző, Kovács Eszter régész által vezetett leletmentéskor a terület feltöltésére egykor használt építési törmelékből ilyen kétszáz éves remek darabjai is előkerültek. *Sárovári Katalin* restaurátor hihetetlen türelemmel illesztette egymáshoz a feltárásakor talált töredékeket, így szolgáltatva unikális adalékokat a Kiscelliben készülő kályhakatalógushoz.

A múzeum mintegy huszonötöt őriz, de ezek közül csak néhány látható a mostani állandó kiállításon. Még legalább további ötöt össze lehetne rakni – utal újfent *Rostás* a raktár rejtett kincseire –, mi több, ezeknek a helyét sem kellene keresni. Még *Schmidt Miksa*, az egykori kolostort saját bútormúzeumává átalakító iparművész és gyáros jelölte ki az ideális helyüket márványlapokkal.

Apropó márvány és apropó Schmidt. Ugyancsak az osztrák várúr gyűjtötte be azokat a méterszer két méteres nagyságú, vörsmárvány lapokat, amelyek a múzeum földszinti folyosóit borítják. A mai Belügyminisztérium telkének Mérleg utcai oldalán állt Koháry-Coburg palotából szerezte be őket annak idején. Hiányaik pótlására most viszont a Középső-Józsefváros időnként esztelen lerombolása szolgáltat egyedülálló lehetőséget. Ugyanabból a korból, tán még ugyanabból a forrásból is származnak azok a mészkő lapok, amelyeket két egybe nyíló udvarú Bókay János utcai ház körgangjáról emeltettek le pár éve a muzeológusok,

Egy Brxa-kályha a Kiscelli állandó kiállításán

és most már Óbudán várják, hogy kiegészítsék velük Schmidt Miksa burkolatait.

Hasonló váratlan találat volt az a kárpit, amely ma már az állandó kiállításban látható. Mint Rostás Péter meséli, *Demszky Gábor* főpolgármesteri leköszönésekor kapták a meghívást, hogy muzeológusi szemmel nézzék végig azt a tárgyözönt, amely a fél évszázad emlékeit őrző szekrényekből és polcokról előkerült. Vittek is be a múzeumba számos apróságot – egy játék méretű Combino mellett régés-régi köztisztasági jármű- és metró-modelleket például –, de miközben egy félreeső raktárban téblábolt, az igazgató egy feltekert szőnyegre lett figyelmes. Leemelték, kismították, és ekkor derült ki, hogy az nem

más, mint az Új Városháza pulpitusának díszítésére 1896-ban Györgyi Kálmán által tervezett kárpit, amelyről korábban csak fényképek voltak ismeretesek. A darab állapota jól mutatta, hogy a címer eltávolítása után padlószőnyegként volt használatban, míg tönkre nem ment. Hosszas restaurátori munka tette csak lehetővé a kiállítását.

Érdekes egyébként megfigyelni, hogy melyik időszakban mely budapesti korszak tárgyait preferálták a gyűjteménygyarapító muzeológusok. A két világháború között például a biedermeier korra helyeződött a legnagyobb hangsúly: a már említett klasszicista kályhák zöme akkor került be a múzeumba, akárcsak a korabeli Pest-Buda megannyi tárgyi emléke. A hat-

vanas-hetvenes években viszont – amikor a nagy lakótelep-építések és ezzel párhuzamosan a régi városrészek felszámolása zajlott – az életmódtörténeti anyag duzzadt föl. A kilencvenes évek elején pedig arról számoltak be az akkori muzeológusok, hogy a rendszerváltás forrágában nemcsak az újonnan alakult pártok szórólappjait, a választások dokumentációját és a megváltozott világról tanúskodó ezerféle kiadványt gyűjtötték be, hanem biztos, ami biztos, néhány kommunista párttagkönyvet is – mondván, ki tudja, hozzáférhetőek lesznek-e még később is.

Nagy kérdés ugyanakkor, hogy kell-e, egyáltalán lehet-e a jelenkort gyűjteni. Az ezredforduló idején felvirágzott Madok program éppen ezt, a jelen dokumentálását tűzte ki célul, de Rostás szerint a kortárs szem nem biztos, hogy jól válogat a jövőnek, pontosabban nehéz megítélni, hogy a jelent vagy saját világlátását rögzíti-e a szakember, amikor pillanatképet készít az őt körülvevő világról. Az azonban egészen biztos, hogy pótolhatatlan kincs az olyan amatőr „gyűjtő”, mint a Kiscelli Múzeumot rendszeresen tárgyakkal ellátó józsefvárosi hölgy, aki polgári családja hagyatékából ad át jól dokumentált – eredeti csomagolással, számlával, pontosan elmondott történettel – kísért darabokat.

A múzeumi gyűjteményben nemcsak a tárgy fontos ugyanis, hanem a háttér is. Hogy ki készítette és kinek, vagy éppen milyen történet fűződik hozzá – hívja fel a figyelmet Rostás Péter, hangsúlyozva, hogy egy kiállításon csak a „különleges” darabok élnek meg. Aki nem hiszi, emlékezzen vissza a Moszkva tér kiállítás fantasztikus sztorikkal megspékelt relikviáira, vagy

Az MTESZ és a Magyar Kereskedelmi Kamara egykori székházát most bontják a Kossuth téren (ld. cikkünket a 4. oldalon)

A magasba nyúló kút

A tervek szerint áprilisban kezdődik a Kiscelli Múzeum rekonstrukciója. A mintegy másfél milliárd forint összköltségű munka során az épület főbejárata előtti udvar alatt alakítanak ki raktár- és rendezvény-teret. A 2013 óta szorgalmazott bővítés az igazgató reményei szerint új életet lehel majd a jelenleg súlyos helyhiánnyal küzdő intézménybe. A földszint raktáraiból kiállítóterem, a muzeológusi szobákból kávézó lesz, a műtárgyak pedig új, modern tárolóhelyet kapnak a föld alatt. Ennek az új térnek az lesz a különlegessége, hogy az udvarról lenyúló kutat meghagyják, körbejárhatóvá teszik. A körülötte kialakítandó rendezvénytérből pedig egy korábban nem bejárható barlangon keresztül nyitnak kijáratot.

pörgesse végig a múzeum Facebook-oldalára még a nyáron feltett strandkellékeket.

Persze, gyönyörű a tízes évekből megmaradt fürdőcipő, a régi fotókon láthatóhoz a megszólalásig hasonló férfi úszódressz, de igazán sokáig annál a kék fürdőruhánál időz az ember, amelyhez történet is jár a nagymamáról, aki évtizedekig koptatta a pesti strandokon.

A szerzeményezésnek azonban nem pusztán filozófiai viták, hanem hétköznapi gyakorlati akadályok is útját állhatják. Természetesen a pénzügyek az egyik: a vásárlásra szánt keret igen sovány, ráadásul a pénz megjósolhatatlan ütemben érkezik. Nem véletlen, hogy a kortárs képzőművészeti gyűjteményt ma már inkább a kiállításokhoz igazodva bővítik – jó példa erre a 2015-ös tárlatot követően megszerzett Gerhes Gábor-mű, a hét darabból álló Neue Ordnung-sorozat. A másik tényező pedig a világ változása. A gyűjtők vadászterepéül szolgáló Vatera működését például nem egy közgyűjtemény pénzügyi szabályrendszeréhez szabták, arról nem is beszélve, hogy ma már a fotótár számára is megkerülhetetlen konkurenciát jelent a hagyatékokat, sőt közgyűjteményi kollektciókat is irgalmatlan tempóban begyűjtő Fortepan. ●

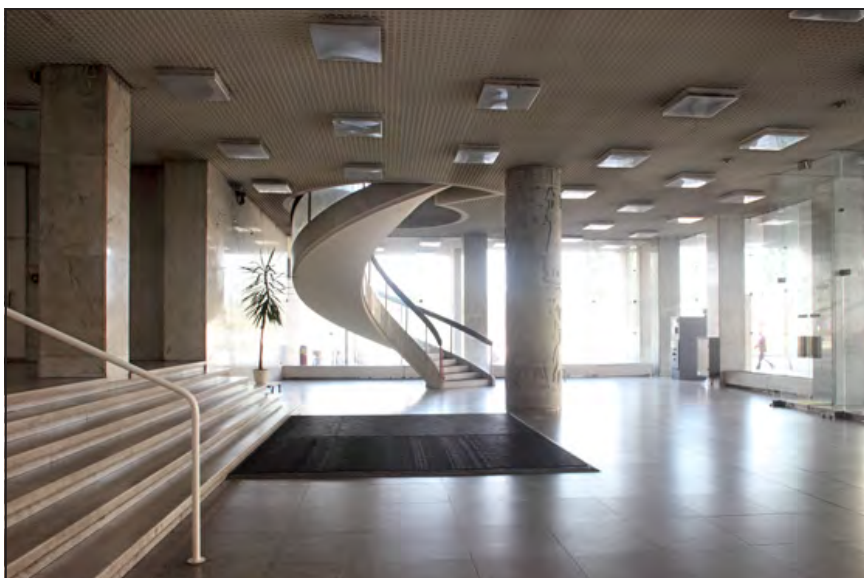
Virtuális leletmentés

A Kiscelli Múzeum építészeti gyűjteménye nem pusztán abból a szempontból különleges, hogy több éves, szisztematikus munkával mára gyakorlatilag maradéktalanul sikerült digitalizálnia az általa őrzött terveket és más dokumentumokat. Legalább ilyen fontos az a törekvése is, hogy ha már a maga fizikai valójában nem sikerült megőriznie, legalább rögzítse mindazokat a minőségi középületeket, amelyek most a szemünk előtt pusztulnak el, alakulnak át felismerhetetlenül.

Branczik Márta művészettörténész és *F. Szalatnyay Judit* fotós Virtuális leletmentés című projektje a múzeum honlapján gyűjti egybe az „utolsó pillanatban” elkapott épületkülsőket és enteriőröket. A Ganz gyár Melegpörgetője, az egykori Könnyűipari Minisztérium vagy az MTESZ Kossuth téri székháza láttán sokan rávágják, hogy nem kár érte, randa gyár vagy csúf szocmodern. De aki megnézi például az utóbbiban készült felvételeket, a tanácstermeket, az aula különleges oszlopait, az eredeti bútorokat, a lámpatesteket, annak elfacsarodik a szíve, tudván, hogy mindezt úgy fogjuk nemsokára siratni, mint az elpusztított szecessziót.

Az MKK-MTESZ tanácsterme

Különleges belsőépítészeti megoldások a székházban

